

راتیش ناندا، راهبر پروژه‌های
بنیاد آقاخان در کشور هند
ratish.nanda@akdn.org
ترجمه: زهرا عسکرزاده
zahra.askarzade@gmail.com

محمد شهیر

پیشگام احیای مناظر و باغ‌های تاریخی

توجه کافی به جزئیات، شهیر با انعطاف‌پذیری و آغوش باز نسبت به سیستم موجود، در جلسات هفتگی با مقامات باستان‌شناس هندی شرکت می‌کرد.

همکاری بعدی من با محمد شهیر در پروژه‌های احیای میراث و محوطه‌های تاریخی به بازسازی باغ بابر برمی‌گردد که توسط بنیاد فرهنگی آقاخان در کابل افغانستان انجام شد. این پروژه چالش فوق‌العاده‌ای در احیای یک منظر مغولی بود که در طی تغییرات سیاسی پی در پی قرن ۱۹ و ۲۰ و دو دهه جنگ داخلی ویران شده بود. بازدید چند سایت برای شهیر کافی بود تا طرح جامعی را برای منطقه‌ای ایجاد کند که نه تنها برای تاریخ معماری منظر قابل احترام بود، بلکه کاملاً براساس سنت باغبانی افغانی کشیده شده بود. در شرایطی که بازدید محلی امکان‌پذیر نبود، شرکت شهیر، صدها نقشه آماده کرد که اجرای چنین منظری را با وجود سخت‌ترین شرایط محیطی امکان‌پذیر می‌ساخت. جذاب‌ترین و هوشمندانه‌ترین طراحی‌ها به جزئیات کوچک از جمله ادغام سیستم آبیاری مدرن در (لوله‌کشی) برای جلوگیری از هرز آب و کاهش تبخیر آن با سیستم سنتی کانال‌کشی روباز بود که می‌توانست صدای جریان آب و حضور دائمی آن در باغ‌های افغان را برای بازدیدکنندگان به ارمغان آورد. این طرح مورد تشویق امپراطور بابر واقع شد. نقشه‌های گیاهی و حجمی شهیر به گونه‌ای بود که به باغبان‌ها اجازه تفسیر آزادانه را می‌داد و آنها می‌توانستند براساس یک دستورالعمل کلی انتخاب‌های خود را نیز داشته باشند. این بازسازی از جمله محبوب‌ترین نمونه‌های منظرین در میان افغان‌ها بود که در هفته بیش از ۳۰,۰۰۰ بازدیدکننده را به خود جذب می‌کند.

پروژه مقبره همایون و باغ بابر، تنها مقدمه‌ای برای همکاری حرفه‌ای شهیر با ما در بنیاد آقاخان بود. از سال ۲۰۰۷، ما ۹۰ هکتار پارک شهری را در سایت مقبره همایون که در فهرست میراث جهانی ثبت شده، توسعه دادیم. منظر در این پروژه ترکیبی از یادمان‌های تاریخی با بخش‌های زیست‌محیطی و فعالیت‌های مداوم حفاظت و مراقبت است. بنابراین برای باغی جدید در قلب پایتخت هند، در کنار حصول اطمینان از رعایت استانداردهای اجرایی، درک و تفسیر صحیح از عناصر باغ ایرانی، از ویژگی‌های منحصر به فرد آن به‌شمار می‌رود. سرسپردگی شهیر برای درک بهتر و عمیق مواد و مصالح ساختمانی، ناشی از باور و ایمانی مذهبی در وی بود تا جایی که هر جمعه را در محل سایت می‌گذراند، او تلاشی فراتر از انتظار جهت ارتقای مهارت و دانش مهندسان می‌کرد.

برای من همکاری با چنین فردی باعث افتخار است، وی سرچشمه الهامی از یک معمار منظر حرفه‌ای و یک شخصیت، یک صوفی - واقعی بوده است ■

پی‌نوشت

۱. Sanskriti Pratishtan بنیاد عمومی، خیره ای است که در ۱۹۷۹ برای حمایت و کمک به برنامه حفاظت و احیای میراث تاریخی و فرهنگی در دهلی نو تأسیس شد.
۲. Aga Khan Trust for Culture (AKTC).

پس از فارغ‌التحصیلی از مدرسه معماری در سال ۱۹۹۵، با اشتیاق فراوان شروع به تهیه فهرستی از بناهای تاریخی دهلی کردم. مدت پنج سال بود که به این کار علاقه‌مند شده بودم و در طول دوره تحصیل معماری به عنوان داوطلب در انجمن حفاظت از دهلی فعالیت می‌کردم.

در طول سه سالی که آماده‌سازی و انتشار فهرست به طول انجامید، من این فرصت را داشتم تا در بنیاد سانسکریت^۱ حضور داشته باشم؛ بنیادی که رئیس آن، شخصیت برجسته و ممتاز، شری، ا. پی. جین (Shri OP Jain)، مسئول انجمن اعتماد ملی هند برای هنر و میراث فرهنگی نیز بود.

هنوز جایگاهم به خوبی در انجمن حفاظت تثبیت نشده بود که علاقه من به حضور و کار کردن در منظر و محوطه بنیاد سانسکریت سبب شد به طور قطع به دنبال انتخاب حرفه‌ای در زمینه معماری منظر باشم. تفکری که بعدها به واسطه آشنایی و همکاری‌ام با «محمد شهیر» در ذهن من قوت گرفت.

منظر محوطه بنیاد سانسکریت که توسط محمد شهیر طراحی شد، مأمونی برای آرامش و محیطی مناسب برای انجام کارهای خلاقانه هزاران هنرمند از سرتاسر دنیا بود که فرصت اقامت در این مکان را نیز در اختیار داشتند. طراحی منظر به صورت خلاقانه‌ای نیاز به آرامش را با ملاحظات قابل توجهی به محیط زیست و نیاز حداقل به نگهداری ترکیب کرده و نیز تداعی‌کننده بناهای تاریخی و سنت‌های منطقه‌ای در محیط موزه بود.

از سال ۱۹۹۹، در دوره همکاری من با بنیاد آقاخان، افتخار همکاری نزدیک در سه پروژه بزرگ را با پروفیسور شهیر داشتم؛ مرمت "باغ مقبره همایون" (Humayun's Tomb garden)، مرمت "باغ بابر" در کابل افغانستان و توسعه "باغ سوندن نرسری" (Sundar nursery) در دهلی. من همچنین در طول یکی از پروژه‌های پروفیسور شهیر عضو کمیسیون هنر شهری دهلی در گروه نظارت پروژه بودم. بحث و گفتگوها و جلسات منظم، بازرسی‌های سایت با او در طول یک دوره چهارده ساله از برجسته‌ترین بخش‌های حرفه و یا در واقع زندگی من به شمار می‌رفت.

اشغال شهیر به بازسازی باغ-مقبره همایون به قبل از ارتباط من با این پروژه بازمی‌گردد. مهم‌تر اینکه، در هند این پروژه اولین پروژه بازسازی این گونه باغ‌ها بود که در اطراف یادمان‌های ملی قرار گرفته بودند. مهم‌تر اینکه همچنین اولین پروژه‌ای بود که توسط یک سازمان غیر دولتی در ارتباط با یادمان‌ها انجام می‌شد. در نتیجه سابقه و پیش زمینه‌ای برای چنین پروژه‌ای وجود نداشت و متعاقباً حضور افراد توانا، صبور و منعطف برای ضمانت اجرایی آن الزامی بود. شهیر دانش عمیقش از مناظر و باغ‌های مغولی را با درک کاربردی خارق‌العاده‌ای ترکیب کرد که به طراحی منظری ساده اما قوی منجر شد؛ منظری که درخور بنایی در فهرست میراث جهانی باشد. با نگاه به جزئیات می‌توان دریافت که امور بازسازی در تمامی ۳۲ باغ با حفظ دقت و تنوع متفاوتند. این باغ‌ها گونه‌های گیاهی مغولی را داشتند که در عین سادگی، نمایشگر چالش بزرگی در الگوهای گیاهی بودند. علی‌رغم

تصویر ۱: همکاری «راتیش ناندا» با «محمد شهیر» در طراحی منظر بنیاد سانسکریت وی را در انتخاب حرفه معماری منظر مصمم‌تر کرد. عکس: مهدیه خواجه پیری، ۱۳۹۱.

M o h a m m a d S h a h e e r i n o t h e r ' s V i e w

Mohammad Shaheer

Pioneer in restoration of historical landscapes and gardens

Ratish Nanda, AKTC Projects Director in India, ratish.nanda@akdn.org
Translated by (from English to Persian): Zahra Askarzadeh zahra.askarzade@gmail.com

On graduating from architecture school in 1995, I embarked upon creating an inventory of Delhi's heritage buildings with great enthusiasm. My interest in heritage was now already five years old, having been a volunteer with the Conservation Society of Delhi throughout my architectural studies.

During the three years that it took to prepare and publish the inventory, I had the opportunity to be based at Sanskriti Pratishthan, whose Chairman, the illustrious and most remarkable Shri OP Jain was also Chairman of Indian National Trust for Art and Cultural Heritage. Had I not already not been well entrenched in conservation, the inspiration of sitting and working amidst the Sanskriti landscape I would have most definitely chosen to pursue a career in Landscape architecture – a thought that has often returned to me during the long period of time I have known and interacted with Muhammed Shaheer.

Designed by Muhammed Shaheer, the Sanskriti landscape is an oasis of tranquility, a perfect setting for the creative work carried out here by the thousands of artists from worldwide locations who have had opportunities to stay here. The landscape design has creatively combined need for tranquility with significant considerations to ecology; low maintenance needs and evokes historic building and landscape traditions that are appropriate for the museum setting.

Since 1999, on my employment with the Aga Khan Trust for Culture, I have been privileged to work closely with Prof Shaheer on three major projects, the Humayun's Tomb garden restoration, the Baghe Babur restoration in Kabul, Afghanistan and the Sundar nursery development in Delhi. I was also a member of the Delhi Urban Art Commission during one of Prof Shaheer's terms on the regulatory body. Regular discussions, meetings, site inspections with him over a fourteen year period has been one of the highlights of my own career and indeed my life.

Shaheer's engagement with the Humayun's Tomb garden restoration pre-dated my own involvement and was the foundation on the basis of which the project could be undertaken. Significantly this was India's first garden restoration at any of our monuments of national importance and similarly the first project undertaken by a NGO at any of our monuments. Thus there was no precedent for what was to be undertaken and it required tremendous ability, patience and a flexible personal attitude to ensure implementation. Shaheer combined a deep knowledge of Mughal landscape design with a phenomenal practical understanding of landscape needs in public spaces to arrive at a simple yet powerful landscape design that was appropriate for the setting of the World Heritage site. Attention to detail ensured that tasks as diverse as accurately restoring ground levels which varied in each of the 32 garden plots to planting plans

using the few species mentioned in Mughal chronicles were made to appear simple when they actually posed a significant challenge as little was known of planting patterns. Though ensuring attention to detail, Shaheer demonstrated significant flexibility and acceptance of established systems and weekly meetings with officials of the Archaeological Survey of India were attended.

The Baghe Babur restoration undertaken by the Aga Khan Trust for Culture in Kabul, Afghanistan was a significant challenge as the Mughal landscape had been destroyed during successive alterations in the 19th and 20th centuries and during the two decades of civil war. It took only a few site visits for Shaheer to establish a landscape master plan for the area that not only respected the historic landscape but also drew upon traditional Afghan horticulture practice. In a situation where regular site visits were not possible, Shaheer's office prepared hundreds of drawings that allowed the landscape to be implemented in a difficult working environment. Most charming and insightful were the little details such as the merging of modern irrigation systems based on piping to avoid evaporation loss with traditional systems based on open channels enjoyed by visitors who can enjoy the gurgling of water and relate to the constant presence of water in Afghan gardens – so appreciated by Emperor Babur himself. Shaheer's massing and planting plan allowed accurate interpretation by Afghan horticulturists who enjoyed some freedom in choosing appropriate species within guidelines provided. That the restoration has been most popular amongst Afghans with over 30,000 visiting each week is a tribute to a master landscape architect.

The Humayun's Tomb and Baghe Babur projects were only a prelude to an intense professional association Shaheer has had with us at the Aga Khan Trust for Culture. Since 2007, we have been developing a 90 acre city park in the setting of the Humayun's Tomb world heritage site. The landscape amalgamates historic monuments with ecological zones and active nursery functions while ensuring high standards of craftsmanship and an aspired interpretation of the Persian garden elements for a new garden located in the heart of India's capital. Shaheer's devotion to ensuring the best and his deep understanding of building material has meant that he has religiously spent each Friday on site together with AKTC engineers, Architects and contractors – way beyond expectations and in turn helping several professionals develop their understanding and skills.

It has been an honour to have had a close association with a master and be inspired by both the professional landscape architect and the person - a true Sufi.

Pic1: Ratish Nanda became more determined in his chosen profession of landscape Architecture after Working with Muhammad Shaheer in designing landscape of Sanskriti Foundation. Photo by: Mahdieh Khajeh Piri, 2012.

